

## KARFAGEN – QADIMGI DUNYONING BUYUK SHAHRI

*Yakubov Husniddin Muxitdinovich, CHDPU “Fakultetlararo ijtimoiy fanlar” kafedrasida o‘qituvchisi*

## КАРФАГЕН – ВЕЛИКИЙ ГОРОД ДРЕВНЕГО МИРА

*Якубов Хусниддин Мухитдинович, преподаватель межфакультетной кафедры общественных наук ЧГПУ*

## CARTHAGE – THE GREAT CITY OF THE ANCIENT WORLD

*Yakubov Husniddin Mukhitdinovich, teacher of the Department of “Interfaculty Social Sciences” of the State Pedagogical University*



<https://orcid.org/0009-0009-7236-3728>

*e-mail:*  
[husniddinyakubov10@gmail.com](mailto:husniddinyakubov10@gmail.com)

**Annotatsiya:** Mazkur maqolamizda qadimgi dunyo tarixida o‘z o‘rniga ega bo‘lgan Karfagen shahrining bunyod etilishi, uning O‘rta Yer dengizi havzasida tutgan o‘rni haqida qimmatli ma‘lumotlar aks ettirilgan.

**Kalit so‘zlar:** Karfagen, Rim, Finikiya, O‘rta Yer dengizi, Tir, Afrika, Tunis, Utika, xristian dini, magistrat – suffetar, koloniya.

**Abstract:** This article reflects valuable information about the founding of the city of Carthage, which had its place in the history of the ancient world, and its role in the Mediterranean basin.

**Key words:** Carthage, Rome, Phoenicia, Mediterranean Sea, Tyre, Africa, Tunisia, Utica, Christianity, magistrates - suffets, colony.

**Аннотация:** В статье представлена ценная информация об основании города Карфагена, сыгравшего важную роль в истории Древнего мира, и его роли в бассейне Средиземного моря.

**Ключевые слова:** Карфаген, Рим, Финикия, Средиземное море, Тир, Африка, Тунис, Утика, христианство, магистраты - суффеты, колония.

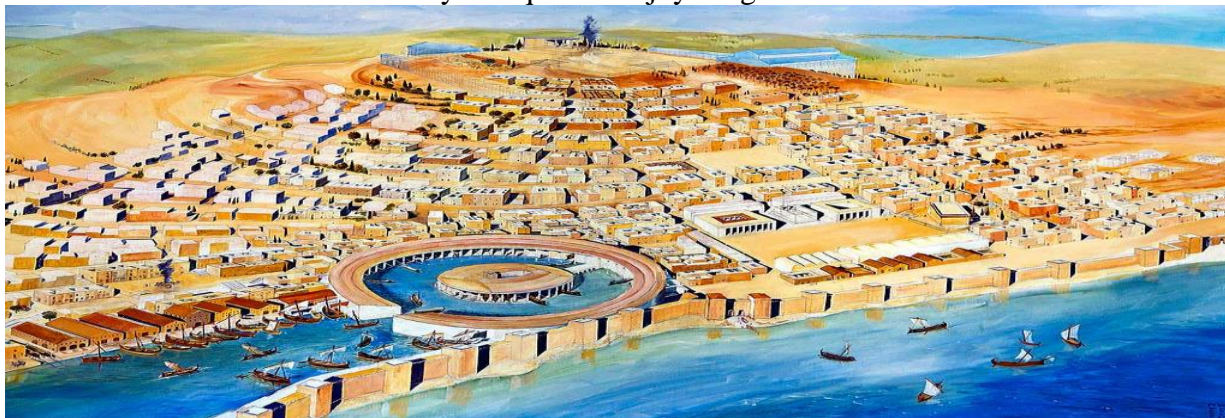
**KIRISH.** Karfagen shahri qadimgi dunyoning eng mashhur koloniya shaharlaridan biri edi. Karfagen shahrining qadimgi O‘rtayer dengizi havzasida mavqeyi baland edi. Bu shahar qadimgi dunyoning eng muhim savdo markazlaridan biri bo‘lib, mashhurlikda qadimgi Rim shahri bilan ham bellasha olgan.

Karfagenga er.avv. IX asrda Finikiya kolonistlari tomonidan asos solingan. Karfagen shahriga asos solgan Finikiyaliklar Arabiston yarim oroli, Ofir, Ispaniyaning Atlantika qirg‘oqlarigacha bo‘lgan yurtlarini kezishgan. Yunonlar kabi Finikiyaliklar ham O‘rta Yer dengizi qirg‘oqlarini mustamlakaga aylantirish uchun faol harakatlar olib boorish-

gan. Eng avvalo ularning maqsadlari oltinga boy Fasos va kumushga boy Ispaniya bo‘lgan. Ispaniyada ular Gadirga asos solishgan. Rimliklar uni Gades deb ham atashgan. Ispaniya qirg‘oqlariga olib boruvchi yo‘llarda tayanch manzilgohlar barpo etganlar. Shunday manzilgohlardan biri Utika deb nomlangan. Bunday ishlar Finikiya, Tir shahar davlati tomonidan amalga oshirilgan, mustamlakalarga ta’siri juda kuchli bo‘lgan, masalan Utika boj to‘lashdan bosh tortganda, Tirdan harbiy kuchlar yetib kelgan. Karfagen Tirda kohin Mel’kat Axerbshoh Pigmalionga qarshi qo‘zg‘olon ko‘tardi. Ammo omadsizlikka uchradi va qatl qilindi. Uning bevasi va shoh Pigmalionning onasi Elissa o‘ziga sodiq

mulozimlari bilan Tirdan qochadi. Ular Afrikada Karfagenga asos soladilar. Taxminan er. avv. 825-823-yillarda, shuning uchun asos solingan kundan boshlab Karfagenliklar Tirga bo'ysunishmagan, ammo ular ona vatani bilan madaniy aloqalari

borligini doim sezishgan. Karfagen nomi (finikiycha Kartxadasht) "yangi shahar" ma'nosini anglatadi. Boshqa Karfagenlar ham mavjud bo'lgan. Ular Ispaniya (hozirgi Kartaxena) va Kipr orolida joylashgan.



**1-rasm. Karfagen shahri**

Finikiyaliklar yunon savdosi rivojlanishidan oldin O'rta Yer dengizida xo'jayinlik qilishgan Tir va Sidon shaharlarning savdogarlari ushbu dengizning barcha orol va sohillarida qishloqlar barpo etishgan, qip-qizil chig'anoqlarni tutishgan, metallarga boy yerlarda konlar ochishgan, yarim yovvoyi tub aholi bilan ayirboshlash savdolarini olib borishgan. Ma'lumotlarga ko'ra ichki nizolar sababli boy fuqarolarning bir qismi Tirni tark etishgan va Afrika sohilining Sitsiliya hududiga joylashgan, keyinchalik Karfagenga asos solishgan. "Yangi shahar" yerlarining hosildorligi savdo uchun qulay bo'lgan, aholisining ishbilarmonligi savodliligi sababli tez orada katta qudratga ega bo'ldi va Tirdan boy va kuchli shaharga aylandi. Piyoda askarlar Numidiya otliq qo'shini va Karfagenliklarning uncha katta bo'lmagan otryadi bilan jangovar qo'shin tuzdilar. Karfagenlik sarkardalar Afrikada ham, dengizda ham, begona yerlarda ham yaxshi jang qilishardi. Ammo Karfagenning ochko'z savdogarlari Afrikaning dehqon va cho'pon aholisini siqib qo'yishgandi, bu holat ularning g'azabini keltirar va o'ch olish maqsadidagi bir qancha xavfli qo'zg'olonlarga sabab bo'lardi. Qudratli davlatga aylangan Karfagen o'zidan oldin barpo etilgan Finikiya mustamlakalarini: Gippon, Gadrumeq, Katta Leptida, Kichik Leptida, Faj va boshqa shaharlarni osonlik bilan qo'lga kiritdilar. Ular mag'lubiyatni tan olishga majbur bo'lishdi va Karfagenga boj to'lay boshlashdi, ba'zilar ixtiyoriy bo'ysunishdi, ba'zilar kuch bilan bo'ysundirildi.

Faqat Utika bir muncha mustaqilligini saqlab qoldi. Afrikaning Finikiyaga tegishli shaharlari Karfagenga qo'shib berildi va juda katta o'lpon to'lashardi, uning o'rniga ular Karfagen saltanatidan o'zlariga yer-mulk olishlari mumkin bo'lgan.

Antik dunyo shaharlari bilan solishtirilganda, Karfagenda topilmalar uncha ko'p emas, chunki er. avv. 146-yilda rimliklar shaharni vayron etishdi. O'sha joyda er. avv. 44-yilda asos solingan Rim Karfagenida esa jadal sur'atlar bilan qurilish ishlari olib borilmoqda edi. Antik mualliflarning juda oz ma'lumotlari va ularning noaniq topografik ko'rsatmalariga asoslangan holda shuni bilamizki, Karfagen shahri uzunligi 30 kmga yaqin baqquvvat devorlar bilan o'ralgan. Aholisining soni noma'lum bo'lib, qal'alar kuchli mustahkamlangan. Shaharda bozor maydoni kengash binosi, sud va ibodatxonalar mavjud bo'lgan. Migara deb atalmish kvartalda juda ko'p tomorqalar, mevali bog'lar, kanallar bo'lgan. Kemalar tor yo'l orqali shahar sohillariga kirishgan. Yuklarni ortishi va tushirishi uchun sohilga birvarakayiga 20 tagacha kemani olib chiqishi mumkin bo'lgan. Qadimiy kemalarni imkon qadar quruqlikda ushlab turishgan. Yangi Karfagen betakror me'morchilik va go'zal ibodatxonalari bilan mashhur bo'lgan. Bugungi kunda shahar haqida Tunisdan 35 km uzoqlikdagi xarobalar so'zlaydi. Tunis shahri arablar tomonidan Karfagen xarobalari toshlaridan yasalgan degan taxmin ham bor. Me'morchilik haykallari bizni Rim saltanati davrlariga ya'ni er. avv. I asrga, ba'zilar esa hatto er. avv. VII asrlarga yetaklaydi.



**2-rasm. Qadimgi Karfagen shahrida qurilgan amfiteatr**

Bu xarobalarning eng qiziqarlisi Rim amfiteatri hisoblanadi. Bu mahobatli beshinchi darajali bino besh ming tomoshabinni sig'dira olgan.

Karfagen xarobalari Tunis arxeologik diqqatga sazovor joylarining yagonasi emas. Shuni qo'shimcha qilish mumkinki, Karfagen YUNESKOning Tunisdagi umumjahon meros obyektlaridan biri.

Karfagen o'z savdo yo'lini yaratib oldi (u asosan metallarni olib kirish bilan shug'ullangan) va uni beqiyos darajaga olib chiqdi. U savdo qudratini kuchli flot va yollanma qo'shin vositasi orqali mustahkamlardi. Karfagen savdogarlari doim yangi bozorlarni izlashgan. Er.avv. 480-yillarda dengizchi Gimilkon qalayga boy Britaniyaning Kornuolasi qirg'oqlaridan o'tadi. 30 yildan so'ng esa, Karfagen oilasidan Gannon 60 kemada joylashgan 30 000 erkak va ayoldan iborat ekspeditsiyani boshqargan[2].

Karfagen davlatining tuzilishini Sparta va Rim tuzilishiga qiyoslash mumkun. Hokimiyat bunda kengashga tegishli bo'lgan. Kengash moliya va tashqi siyosat bo'lib, urush va tinchlik e'lon qilish hamda urush masalalari bilan shug'ullangan ijro hokimiyati 2 ta qo'lda bo'lgan. Magistrat – suffetlar deb atashgan, ularning vazifalari fuqarolarning majburiyatlari va qo'shinni ham nazorat qilishgan. Armiya qo'mondoni bilan birgalikda ular ham xalq yig'ilishida saylangan. Xuddi shu lavozim Karfagen hukmronligi ostida bo'lgan shaharlarda ham ta'sis etilgan. Ko'plab zodagonlar katta qishloq xo'jaligi yer-mulklariga ega bo'lishsa ham yerga egalik qilish yuqori ijtimoiy mavqega ega bo'lishning yagona asosi hisoblanmagan.

Xristian dini Karfagenga II asr o'rtalarida kirib keladi va tezda shaharga yoyiladi. V asrda Rim saltanati tushkuni ahvoli Karfagenga ham ta'sir qildi. 439-yili shahar vandallar tomonidan bosib olinib vayron qilindi. Shaharni 100 yildan so'ng vizantiyaliklar bosib olishi vaqtinchalik yakuniy inqirozni tugatib turdi. 698-yilda shaharni arablar bosib olishdi. Qadimgi Karfagen bugungi kunda Tunis shahri hududida joylashgan. Shahar har yili yuz minglab sayyohlarni o'ziga jalb etib kelmoqda. Saqlanib qolgan arxitektura yodgorliklari ham qadimda Karfagenning naqadar ulug'vor shahar bo'lganligidan dalolat berib turadi.

#### **ADABIYOTLAR RO'YXATI:**

1. Шифман.И.Ш. Карфаген. С.Пб.Изд. С-Петербургского университета. 2006. -С.73
2. Древний Карфаген. - Русская историческая библиотека <http://rushi.com/index.php/weber-3/1565-drevnij-karfagen>.
3. В.В.Михайловский. Весна в Карфаген : согласие. Москва: 2003. Ст. 95-98.
4. Dilaram Nugmatullayevna Abdullayeva. Human gender potential and opportunities in new Uzbekistan.//Western European Journal of Historical Events and Social Science.Volume 2,Issue11.November, 2024. –P.123-128.
5. Koshanova N.M. Socio-philosophical analysis of the phenomenon of “cultural crash”//European Science Methodical Journal.- 2024.T.2.-№6.C.477-480.
6. Koshanova N.M. Zamonaviy jamiyatda intellektual madaniyatning rivojlanishi:muammo va imkoniyatlar//Ta'lim va innovatsion tadqiqotlar.2023/12.-B.208-212.